

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΡΜΟΝΙΑ

... .. τεύχος 10

IX-1994

ΒΙΟΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ:

Η Νέα Μορφή Γεωργίας και Κτηνοτροφίας

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960, και στα πλαίσια της παραδοσιακής γεωργίας και κτηνοτροφίας, η κατάσταση είχε φθάσει σε ένα οριακό σημείο στις ανεπτυγμένες χώρες της Δ. Ευρώπης και των Η.Π.Α. Ενώ η παραγωγή γεωργο-κτηνοτροφικών προϊόντων αύξανε χρόνο με τον χρόνο, δεν συνέβαινε το ίδιο και με την απορρόφηση αυτών των προϊόντων από την αγορά, αλλά και με την πώληση στους αγρότες προϊόντων απαραίτητων για την παραγωγή.

Η ακολουθητέα από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 κρατική αγροτική πολιτική των χωρών αυτών, που εστιαζόταν στην διοχέτευση του διαρκώς αυξανόμενου πλεονάσματος των αγροτικών τους προϊόντων προς τις "φίλα προσκείμενες" χώρες υπό μορφήν βοήθειας (βοήθειας που πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ένα αμιγές πολιτικό εργαλείο ποδηγέτησης των βοηθούμενων χωρών), έφθασε η ίδια σε αδιέξοδο όταν στα τέλη της δεκαετίας του 1960 οι περισσότερες υπό ανάπτυξη χώρες αύξαναν την παραγωγή τους στα κύρια αγροτικά προϊόντα και γίνονταν λίγο-πολύ αυτόνομοι. Αυτή η πολιτική των προηγμένων τεχνολογικά χωρών, που κρατούσε στο εσωτερικό τους ψηλά τις τιμές των αγροτικών προϊόντων, έπρεπε να αλλάξει. Και επειδή εδώ και πολλές δεκαετίες ο καπιταλισμός είναι αναγκασμένος να αυξάνει και να επεκτείνει διαρκώς τις δυνατότητες κατανάλωσης, αν δεν θέλει ν' ανατραπεί, αυτή η πολιτική έπρεπε ν' αλλάξει τα μέσα της απλώς και μόνο για να μείνει αναλλοίωτος ο στόχος της: όχι μόνο να αυξηθεί η κατανάλωση γεωργο-κτηνοτροφικών προϊόντων αλλά και να μετατραπούν οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι σε καταναλωτές προϊόντων αναγκαίων για την παραγωγή: φυτοφάρμακα, σπόροι, ζωτροφές κ.λ.π.

Ελλείψεις αγροτικών προϊόντων δεν έπαψαν βεβαίως να υπάρχουν στις ανεπτυγμένες χώρες: αυτό όμως οφειλόταν στην ακολουθούμενη αγροτική πολιτική κι όχι σε ουσιαστική αδυναμία της παραδοσιακής γεωργίας-κτηνοτροφίας να καλύψει τις ανάγκες κάθε πληθυσμού. Η πολιτική αυτή κάλυπτε τις ελλείψεις διαφόρων αγροτικών προϊόντων μέσω των εισαγωγών τέτοιων προϊόντων, πληρώνοντας με μέρος του πλεονάσματος είτε άλλων αγροτικών είτε βιομηχανικών προϊόντων. Επιπλέον, και σε ό,τι αφορά την νότιο ευρώπη, η υποταγή της αγροτικής πολιτικής στην βιομηχανική ανάπτυξη οδηγούσε στον μαρασμό και στη φτώχεια ολόκληρες αγροτικές περιοχές και πληθυσμούς, ωθώντας έτσι στην εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση (νότιος Ιταλία και Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία).

Για τον καπιταλισμό σημασία δεν έχει αν οι αγρότες μπορούν να θρέψουν τον εαυτόν τους και τον σύνολο πληθυσμό κάθε χώρας, αλλά αν η αγροτική δραστηριότητα αποδεικνύεται πηγή διαρκώς περισσότερων κερδών για τις εταιρείες. Τέτοια πηγή όμως αποδείχτηκε και η έλλειψη αγροτικής δραστηριότητας: αν η εισαγωγή αγροτικών προϊόντων κοστίζει φθηνότερα απ' ό,τι η παραγωγή τους στο εσωτερικό, τότε ο καπιταλισμός προκρίνει τις εισαγωγές, συνεπώς και την φτώχεια των αγροτών.

Στα πλαίσια της παραδοσιακής γεωργίας, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60, το μερίδιο αγοράς (κέρδη) για κάθε μια από τις χιλιάδες, μικρές και μεγάλες, εταιρίες φυτοφαρμάκων προέκυπτε κυρίως από την ικανότητά της να πείθει τον γεωργό αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των προϊόντων της. Κάτι που δεν ήταν καθόλου εύκολο αφού η αδυναμία όλων αυτών των εταιρειών να παρασκευάσουν αποτελεσματικά ζιζανιοκτόνα είναι υπαρκτή ακόμα και σήμερα. Επομένως το μερίδιο αγοράς κάθε εταιρίας, σε μια αγορά στάσιμη από άποψη εμφάνισης πραγματικά νέων και αποτελεσματικών ζιζανιοκτόνων,

που δεν θα κατέστρεφαν και τα φυτά μαζί με τα ζιζάνια, μπορούσε να αυξηθεί κυρίως μέσω της απορρόφησης των μικρότερων εταιρειών από τις μεγαλύτερες. Αν μη τι άλλο, τα κεφάλαια που θα προέκυπταν από αυτές τις συγχωνεύσεις ή εξαγορές εταιρειών θα χρησίμευαν στην έρευνα νέων τεχνολογιών για εφαρμογή στη γεωργία και την κτηνοτροφία. Κι αυτό γιατί η σταδιακή προσέγγιση των Η.Π.Α. και της τότε Ε.Σ.Σ.Δ. στον τομέα των πυρηνικών εξοπλισμών, καθώς και το μεταξύ τους "πνεύμα ειρηνικής συνύπαρξης" που υπήρχε ήδη από την χρονιά του '69, άνοιγαν διάπλατα το δρόμο για την "πολιτική" αξιοποίηση των έως τότε στρατιωτικών ερευνών στον τομέα της μοριακής βιολογίας και ιδιαιτέρως της γενετικής μηχανικής. Έτσι, και όπως αναφέρει ο καναδός συγγραφέας του βιβλίου **"Πολυεθνικές Εταιρείες Σπόρων και Πείνα στον Κόσμο"**, στα χρόνια ανάμεσα στο 1968 και το 1988, 900 μικρομεσαίες εταιρείες σπόρων αγοράστηκαν από πολυεθνικές όπως η SHELL, η SANTOZ, η UPJOHN, η CIBA-GEIGY, η ITT, η MONSANTO κ.λ.π. Και όλο το.... ζουμί της υπόθεσης βρίσκεται στο **γιατί** εξαγοράζονταν οι μικρότερες εταιρείες σποροπαραγωγής από τις πολυεθνικές. Και βεβαίως εδώ έχουμε να κάνουμε με άλλη μια εκδήλωση της....κλασικής καπιταλιστικής λογικής. Αφού οι πολυεθνικές δεν μπορούσαν να παρασκευάσουν φυτοφάρμακα που δεν θα κατέστρεφαν και τα φυτά μαζί με τα ζιζάνια, στράφηκαν στην έρευνα και παρασκευή....φυτών που θα άντεχαν στα ζιζανιοκτόνα τους... Με **φυτά γενετικώς μεταλλαγμένα** ώστε να αντέχουν στα ζιζανιοκτόνα τους, οι προαναφερόμενες εταιρείες-γίγαντες των χημικών και, πλέον, βιολογικών φυτοφαρμάκων δεν διασφαλίζουν πλέον τις πωλήσεις αυτών των φυτοφαρμάκων. **Εξασφαλίζουν και τις πωλήσεις των ειδικών σπόρων**, των προερχόμενων από φυτά γενετικώς μεταλλαγμένα. Ελάχιστη χρονική απόσταση μας χωρίζει από την γενικευμένη γεωργοκαλλιέργεια σπόρων γενετικώς μεταλλαγμένων φυτών τύπου: MONSANTO, ITT, SHELL, DUPONT κ.λ.π. Οι κανονικοί, φυσικοί σπόροι **φεύγουν σιγά-σιγά από τη μέση**, αφενός γιατί δεν αντέχουν στα ζιζανιοκτόνα των προαναφερομένων πολυεθνικών, και αφετέρου γιατί οι εταιρείες παραδοσιακής σποροπαραγωγής αγοράζονται με ταχύτατο ρυθμό από τις βιοτεχνολογικές πολυεθνικές. Ο καθηγητής Γκάρεης λέει ότι η φιλοσοφία της εταιρείας HOECHST είναι να πουλά "τα πάντα" στον αγρότη: λιπάσματα, φυτοφάρμακα, φάρμακα για τα ζώα, και—πλέον— είδη ζώων και φυτών προερχομένων από γενετική μετάλλαξη. "Θέλουμε να δώσουμε στον αγρότη ένα πλήρες πακέτο." Όμως αυτό το "πλήρες πακέτο" ισοδυναμεί με πλήρη εξάρτηση και εκμετάλλευση που θα υφίσταται ο αγρότης από τις πολυεθνικές προαναφερθείσες εταιρείες.

Ένα άλλο και απίστευτα κερδοφόρο πεδίο που ανοίγεται για τις βιοτεχνολογικές εταιρείες είναι η συνεργασία τους με εταιρείες του τομέα υπηρεσιών, όπως π.χ. η MAC DONALD, οι οποίες, θέλοντας να μειώσουν το κόστος των αγροτικών πρώτων υλών που χρειάζονται για την λειτουργία τους, "στήνουν" οι ίδιες σιγά-σιγά δικές τους γεωργοκτηνοτροφικές μονάδες σε συνεργασία με τις βιοτεχνολογικές εταιρείες. Στην Ελλάδα εταιρείες όπως η ΔΕΛΤΑ, έχουν ήδη αγοράσει χιλιάδες τετραγωνικά στρέμματα γης στην κεντρική και βόρειο Ελλάδα, και έχουν "στήσει" κτηνοτροφικές μονάδες. Προς το παρόν η σχέση των κτηνοτρόφων αυτών με την ΔΕΛΤΑ είναι σχέση ελεύθερου επαγγελματία με εταιρεία, αλλά λίαν συντόμως οι ελεύθεροι αυτοί επαγγελματίες **θα μετατραπούν σε μισθωτοί. Γιατί;**

Διότι το αγρόκτημα του άμεσου μέλλοντος δεν θα μπορεί να το φτιάξει ο σημερινός μικρο-μεσαίων δυνατοτήτων αγρότης. Το αγρόκτημα του άμεσου μέλλοντος θα βασίζεται στην ανάπτυξη γενετικώς μεταλλαγμένων φυτικών και ζωικών ειδών, καθώς και στις ανάλογες τεχνολογικές εγκαταστάσεις που απαιτούνται για αυτήν την ανάπτυξη* σε βιοτεχνολογικές αυτοματοποιήσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας και νερού (ένας συνδυασμός ανιχνευτών στο μεταλλαγμένο φυτό και αυτοματισμών στο δίκτυο θα μπορεί να χορηγεί νερό μόνο όταν και όσο χρειάζεται)* σε βιολογική καταπολέμηση των παρασίτων, σε επαναχρησιμοποίηση αποβλήτων χάρη στις κάθε είδους μονάδες βιολογικού καθαρισμού κ.λ.π. Στο αγρόκτημα του σήμερα, στην Ολλανδία π.χ., έχει ελαχιστοποιηθεί ο ανθρώπινος παράγοντας στην παραγωγή. Μέσα σε υπερσύγχρονες βιοτεχνολογικές εγκαταστάσεις, σε απέραντα κτήματα, βρίσκονται χιλιάδες σταβλισμένες αγελάδες δίχως πόδια και στριμωγμένες σε παχνιά που τις χωράνε ίσα-ίσα. Αγελάδες που δεν έχουν "φυσικά" περπατήσει ποτέ τους κι ούτε πρόκειται να περπατήσουν. Αγελάδες που περνάνε όλη τους την ζωή στο παχνί. Μπροστά τους υπάρχει ένα αυτοματοποιημένο σύστημα παροχής τροφής και πίσω τους ένα άλλο αυτοματοποιημένο βιοτεχνολογικό σύστημα καθαρισμού των λυμάτων. Από κάτω τους και μονίμως προσαρμοσμένες επάνω στους μαστούς τους, υπάρχουν ειδικές βεντούζες για τη συλλογή του γάλατος. Πουθενά σ' αυτό το σύστημα δεν υπάρχει ανθρώπινη παρέμβαση.

Είναι ευνόητο ότι τέτοιου είδους αγροκτήματα δεν μπορούν να συγκροτηθούν (ή να
βλ. σελ. 7

ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΣΤΕ

Πριν από λίγα χρόνια, ο αναρχικός εκδοτικός οίκος FREEDOM PRESS εξέδωσε μια συλλογή άρθρων του Π.Κροπότκιν, ανέκδοτων μέχρι σήμερα, σε επιμέλεια των Ν. Ουώλτερ και Χ. Μπέκερ, και με τον γενικό τίτλο **ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΣΤΕ** (ACT FOR YOURSELVES). Δεδομένου του μικρού τους όγκου, σκέφτηκα να τα δημοσιεύσω—σχολιάζοντας κάποια σημεία τους αλλά και λέγοντας κάποια πράγματα απ' αφορμή αυτών.

Ο Πιότρ Αλεξέγεβιτς Κροπότκιν

Στον αναγνώστη που δεν είναι ενήμερος των αναρχικών απόψεων ίσως φανεί από επιπόλαιο έως επικίνδυνο το γεγονός ότι ο Κροπότκιν αποκαλεί "προλήψεις" και ξεγράφει με μια μονοκονδυλιά εκείνα ακριβώς που θεωρούνται η πεμπτουσία της Δημοκρατίας: αντιπροσωπευτική κυβέρνηση, αρχή της πλειοψηφίας, νόμοι, ατομική ιδιοκτησία κ.λ.π. Κι αυτό γιατί βεβαίως γνωρίζει ότι όσες φορές σ' ετούτον τον τόπο "κατελύθη η Δημοκρατία", αυτό οφειλόταν στην εκδήλωση στρατιωτικών κινήματων και πραξικοπημάτων. Για να μην υπάρξει λοιπόν σύγχυση ανάμεσα στην αναρχική αντικοινοβουλευτική στάση και σ' εκείνη των ολοκληρωτικών ιδεολογιών, πρέπει να γίνει σαφές στον αναγνώστη ότι οι αναρχικοί κατηγορούν τον κοινοβουλευτισμό για **έλλειψη** δημοκρατίας (λαϊκής εξουσίας) και ελευθερίας, ενώ οι ολοκληρωτικές θεωρίες τον κατηγορούν για **υπέρβαση** δημοκρατίας, για το ότι παρέχει πολλή ελευθερία στον λαό. Οι αυταρχικές θεωρίες, και πολύ περισσότερο οι ολοκληρωτικές, αρνούνται κάθε λαϊκή συμμετοχή, ακόμα και τον μύθο του κοινοβουλευτισμού, διακηρύσσοντας πως η μάζα του λαού δεν έχει παρά ένα μονάχα καθήκον: να υποτάσσεται, να υπακούει, να εκτελεί τις εντολές που έρχονται από τα πάνω—είτε από έναν παντογνώστη αρχηγό είτε από ένα κόμμα, μια ολιγαρχία, ένα στρατιωτικό κίνημα.

Όμως και η Δημοκρατία επίσης δεν είναι παρά το προσωπίδιο της ολοκληρωτικής κυριαρχίας του καπιταλισμού και της ολιγαρχίας των εξουσιαστών. Μία **επίφαση** λαϊκής ελευθερίας και κυριαρχίας είναι πάντοτε απαραίτητη από τότε που έγινε συνείδηση στους κάθε είδους εκμεταλλευτές και εξουσιαστές ότι κανένα κοινωνικό σύστημα εξουσίας και εκμετάλλευσης δεν διατηρείται επί μακρόν με την άσκηση ωμής βίας και καταστολής. Μία **επίφαση** συμμετοχής του λαού στα κοινά είναι απαραίτητη γιατί λειτουργεί ως ιμάντας μεταβίβασης των λαϊκών δυσανεσκειών στην εξουσιαστική ολιγαρχία, η οποία ενεργεί με τρόπο ώστε να μετατρέπονται κατά το δυνατόν αυτές οι δυσανεσκειες σε ευανεσκειες, απομακρύνοντας έτσι το φάσμα κάποιας λαϊκής εξέγερσης. Όσο πιο αληθοφανής γίνεται η ψευδαίσθηση της λαϊκής κυριαρχίας, τόσο πιο αόρατα και δυσπρόσβλητα καθίστανται τα πραγματικά αφεντικά και ιδιοκτήτες αυτής της κοινωνίας.

Η Δημοκρατία δεν είναι παρά ένα καθεστώς χρήσιμο μόνον στον ολιγαρχικό συνασπισμό των εξουσιαστών και των καπιταλιστών. Έχουμε το δικαίωμα να επιλέγουμε την κυβέρνηση, αλλά δεν έχουμε το δικαίωμα να αρνηθούμε να μας κυβερνούν. Έχουμε το δικαίωμα να συνάπτουμε σχέσεις εργασιακής εκμετάλλευσης, αλλά δεν έχουμε το δικαίωμα να αρνηθούμε να μας εκμεταλλεύονται. Εν ολίγοις, έχουμε το δικαίωμα να κάνουμε ό,τι συμφέρει....τον ολιγαρχικό συνασπισμό.

Στις Δημοκρατίες "μας" δεν βασιλεύει παρά η δικτατορία του κεφαλαίου. Το κεφάλαιο δεν έχει κανέναν περιορισμό και μπορεί να μετακινείται ελεύθερα σ' όλον τον κόσμο, αναζητώντας όσο γίνεται φθηνότερα εργατικά χέρια. Το κεφάλαιο είναι σήμερα διεθνές και ψάχνει ως τις πιο απόμακρες γωνιές της γης για το μέγιστο κέρδος. Όπου δεν υπάρχει δημοκρατία, την επιβάλλει, γιατί είναι το καθεστώς που εξυπηρετεί το μεγάλο κεφάλαιο. Γιατί οι Δημοκρατίες "μας" είναι ο πρώτος και νοθευμένος καρπός των αγώνων που διεξαγάγουν οι άνθρωποι τους τελευταίους αιώνες για να συγκροτήσουν κοινωνίες στις οποίες να μπορούν να ορίζουν οι ίδιοι τις συνθήκες της ζωής τους κι όχι η Εκκλησία ή/και τα Ανάκτορα. Πριν καλά-καλά προλάβουν οι καταπιεσμένοι να συνειδητοποιήσουν τον απεγκλωβισμό τους από τα θρησκευτικά και ανακτορικά δεσμά, και πριν προλάβουν να νοσηματοδοτήσουν με σαφήνεια "μεγάλες λέξεις" όπως Ελευθερία, Ισότητα, Αδελφότητα, ήρθε ο συνασπισμός των εμπόρων και των "εξύπνιων" ευγενών και κήρυξε την Ελευθερία στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, την Ισότητα των ευκαιριών εκμετάλλευσης ανθρώπων και την Αδελφότητα κεφαλαίου και εξουσίας—δηλ. τη Δημοκρατία. Σ.Κ.

Τι Πρέπει Να Κάνουμε

Αν είναι ακριβείς οι προβλέψεις μας στα προηγηθέντα άρθρα· αν πράγματι βρισκόμαστε στην αρχή μιας περιόδου, που θα σημαδευτεί από μεγάλα κινήματα που θα ξεπηδήσουν παντού στην Ευρώπη, κινήματα τα οποία δεν θα μετασχηματίσουν μόνο τις τωρινές κυβερνήσεις αλλά, επίσης, θα τροποποιήσουν το καθιερωμένο δικαίωμα ιδιοκτησίας—και οι πιο έξυπνοι ακόμα και μεταξύ αυτών που ανήκουν στην άρχουσα τάξη, δεν έχουν την παραμικρή αμφιβολία γι' αυτό—, τότε εγείρεται αναγκαστικά ετούτο το ερώτημα: Τι θα προσπαθήσει να πραγματοποιήσει η εργατική τάξη στη διάρκεια της ταραχώδους περιόδου στην οποία φθάνουμε; Εν όψει της επερχόμενης επανάστασης, ποιο είναι το πρόγραμμά της;

Η άρχουσα τάξη γνωρίζει πολύ καλά τι θα κάνει **αυτή**. Το πρόγραμμά της είναι καθορισμένο· σκοπεύει να διατηρήσει, με κάθε δυνατό μέσο, υπό την κατοχή της την εξουσία και τα μέσα παραγωγής. Επομένως θα προσπαθήσει πρώτα να παρεμποδίσει τη διάδοση των Σοσιαλιστικών απόψεων. Αν δεν τα καταφέρει, θα προσπαθήσει να επηρεάσει το κίνημα και να το στρέψει προς μια κατεύθυνση λιγότερο επικίνδυνη για τα προνόμιά της. Αν όμως, εντούτοις, το κίνημα στραφεί αποφασιστικά προς τον Σοσιαλισμό, αν εξαπλωθεί και αποκτήσει δύναμη, αν απειλήσει σοβαρά το μονοπώλιό της, τότε αυτή θα προβεί σε κάποιες κατά το πλείστον απατηλές και όχι πραγματικές παραχωρήσεις και θα προσπαθήσει, μέσω αυτών των παραχωρήσεων, να διασπάσει τους εργάτες για να βρει υποστηρικτές ανάμεσα στα λιγότερο προωθημένα—και όντως προνομιούχα—τμήματα της εργατικής τάξης και ενάντια στα πιο προωθημένα, τα οποία θα αποκληθούν "άξεστοι", "όχλος", "ληστές" κ.ο.κ. Και αν οι εργάτες δεν είναι επαρκώς ενήμεροι των κινδύνων που ενέχει η αποδοχή αυτών των απατηλών παραχωρήσεων, αν αφεθούν να διασπαστούν σε δύο στρατόπεδα, τότε οι εύποροι, αδιακρίτως απόψεων, θα ενωθούν για να συντρίψουν πρώτα τα πιο προωθημένα τμήματα και στη συνέχεια τα λιγότερο προωθημένα, ώστε να εδραιώσουν εκ νέου την εξουσία τους και τα προνόμιά τους πάνω σε μια βάση σταθερή όσο και πριν.

Αυτό συνέβη στην ηπειρωτική Ευρώπη, το 1848, και σ' ετούτη τη χώρα την περίοδο του Χαρτιστικού κινήματος, το οποίο είχε κατά βάση τις ίδιες ακριβώς Σοσιαλιστικές τάσεις που χαρακτηρίζουν και το σημερινό κίνημα.

Το πρόγραμμα αυτό είναι ξεκάθαρο. Κάθε καπιταλιστής και γαιοκτήμονας, ό,τι άλλο κι αν είναι—Συντηρητικός είτε Φιλελεύθερος, Μοναρχικός είτε Ρεπουμπλικανός, ηλίθιος ή έξυπνος—θα το καταλάβει εύκολα και θα το υποστηρίξει.

Έχουν όμως οι Σοσιαλιστές εργάτες ένα πρόγραμμα εξίσου καλά καθορισμένο και εξίσου εύκολα κατανοήσιμο σαν και το ανωτέρω; Άραγε γνωρίζουν, επίσης, τι θα επιχειρήσουν οι ίδιοι να πραγματοποιήσουν; Λένε άραγε, επί παραδείγματι: "**Εσείς** θα προσπαθήσετε να διατηρήσετε υπό την κατοχή σας τη γη, τα εργοστάσια, τους σιδηροδρόμους, το κεφάλαιο, και **εμείς** θα προσπαθήσουμε να θέσουμε υπό την δική μας κατοχή τη γη, τα εργοστάσια, τους σιδηροδρόμους και το κεφάλαιο, γιατί εμείς τα έχουμε παραγάγει όλα αυτά;"

Δυστυχώς δεν μπορούμε ν' απαντήσουμε με ένα Ναι. Κανένα πρόγραμμα τόσο καθορισμένο δεν έχει ακόμα συμπεφωνηθεί είτε από τον κύριο όγκο των Ευρωπαίων εργατών είτε από τον κύριο όγκο των εργατών εκείνων που δεν απορρίπτουν το όνομα Σοσιαλιστής.

Πολλοί απ' αυτούς, μη έχοντας καμιά πίστη στη δυνατότητα ακόμα και να προσεγγίσουμε μια τέτοια λύση πριν περάσουν πολλές γενιές ακόμα, δεν ενδιαφέρονται καθόλου για κάτι τέτοιο. Κάποιες μεταρρυθμίσεις, κάποιοι νόμοι για την προστασία των γυναικών και των παιδιών, κάποιοι νόμοι για τη μείωση της εργάσιμης ημέρας, κάποια βοήθεια στις ενώσεις των παραγωγών—οι απαιτήσεις τους δεν προχωρούν παραπέρα. Δεν έχουν συνείδηση της δικής τους δύναμης, καμιά πίστη στη δυνατότητα κατάργησης των προνομίων που επικυρώθηκαν από αιώνες κακοδιοίκησης. Παίρνοντας την επιθυμία τους για ήσυχη ζωή σαν μια παγκόσμια πραγματικότητα, και μισώντας από καρδιάς τη φασαρία των δρόμων και τα κουρέλια των λιγότερο προνομιούχων δικών τους αδελφών, εφησυχάζουν με την πίστη ότι όλα θα κυλήσουν ήρεμα, ότι ποτέ δεν θα αναγκαστούν να εγκαταλείψουν την θαλπωρή του σπιτιού τους, με εξαίρεση την εκτέλεση του καθήκοντος ενός κοινού ψηφοφόρου, και ότι κατ' αυτόν τον τρόπο, όταν η γη θα 'χει ολοκληρώσει καμιά διακοσαριά ή τρακοσαριά παραπάνω στροφές γύρω από τον ήλιο, οι αμέσως επόμενες γενιές θα 'χουν φθάσει σε μια τελειότερη μορφή οργάνωσης.

Άλλοι προτιμούν τη φασαρία των δρόμων· πιστεύουν στη δύναμη των μαζών, οι οποίες εμπνέονται από έναν πόθο για ελευθερία ή είναι δυσареστημένες με την τωρινή

τους κατάσταση. Πιστεύουν σε μια πιο ραγδαία πρόοδο· όμως ονειρεύονται ότι κάποια ωραία ημέρα ο λαός της Αγγλίας θα εξεγερθεί, θα εκδιώξει τους κυβερνώντες, που αντι-στρατεύονται τις επιθυμίες του, και θα διορίσει νέους στη θέση των παλαιών. Κατόπιν αυτοί οι νέοι κυβερνήτες, που θα 'ναι μια εντελώς διαφορετική πάστα ανθρώπων εν συγκρίσει με τους σημερινούς, θα διευθετήσει τα πάντα προς το καλύτερο. Τι όμως θα κάνουν αυτοί οι νέοι κυβερνήτες; Άραγε θα διοριστούν όλοι τους με στόχο την απαλλο-τρίωση των σημερινών ιδιοκτητών; Θα εμπνέονται άραγε από τις ίδιες επιθυμίες που εμπνέονται οι μάζες, οι οποίες, υπό την τυραννία του κεφαλαίου, έχουν οδηγηθεί στην α-θλιότητα; Θα 'ναι άραγε ικανοί, από τα άδυτα του Ουεστμίνστερ, να μεταρρυθμίσουν όλο το τωρινό μας τεράστιο και περίπλοκο σύστημα της βιομηχανίας και του εμπορίου, της παραγωγής και της ανταλλαγής; Θα 'χουν άραγε τη μαγική δύναμη να καλυτερεύσουν τη θέση των εργατών, αν οι ίδιοι οι εργάτες δεν ξέρουν τι να κάνουν για να καλυτερεύ-σουν τη δική τους θέση; Αν οι ίδιοι οι εργάτες δεν έχουν συγκεκριμενοποιήσει τις α-νάγκες τους και δεν έχουν φθάσει στο συμπέρασμα, ότι τίποτα λιγότερο από την επι-στροφή όλου του κεφαλαίου στα χέρια εκείνων που το παράγουν, δεν μπορεί να θέσει τέρμα στα κακά της τωρινής μας οικονομικής οργάνωσης; Αν οι ίδιοι οι εργάτες δεν βρουν και δεν δείξουν τους τρόπους και τα μέσα με τα οποία μπορεί να επιτευχθεί η ε-πιστροφή του κεφαλαίου στους παραγωγούς, ώστε να ωφεληθούν όλες οι τάξεις της κοινό-τητας; Αυτή η εμπιστοσύνη στους νέους κυβερνήτες δεν είναι άραγε ίδια ακριβώς με την παλιά πίστη σε έναν Σωτήρα, ο οποίος θα 'ρθει κάποια ημέρα και θα ρυθμίσει τα πάντα προς όφελος όλης της ανθρωπότητας; Η μόνη διαφορά είναι ότι παίρνει τη μορφή μιας πίστης σε πολλούς σωτήρες, οι οποίοι συναθροίζονται υπό την παλαιά σκέπη ενός πα-ρακμάζοντος Κοινοβουλίου.

Βεβαίως είναι τεράστιο το πρόβλημα που η ιστορία έθεσε στους εργάτες του αιώνα μας. Είναι πολύ πιο περίπλοκο και δύσκολο να προβλέψει κανείς νέους τρόπους ζωής, από το να συντηρεί απλώς ό,τι ήδη υπάρχει, ή από το να επαναλαμβάνει ξεκάρφωτες φρά-σεις από παλαιά πολιτικά προγράμματα. Η αλλαγή των οικονομικών σχέσεων είναι ένα πο-λύ πιο περίπλοκο πρόβλημα απ' ό,τι μια μεταρρύθμιση των πολιτικών θεσμών. Όμως η ιστορία δεν δέχεται καμιά δικαιολογία, καμιά "ελαφρυντική περίσταση". "Είτε θα αρθεί κανείς στο ύψος των περιστάσεων της στιγμής, είτε θα συντριφθεί, θα διαλυθεί, θα α-ναγκαστεί να πληρώσει για την ανεπάρκειά του με χρόνια δουλείας, και ίσως επίσης με ποταμούς αίματος." Αυτή είναι η ετυμηγορία της ιστορίας, ετυμηγορία την οποία έχει εγγράψει η ιστορία στα αιματοβαμμένα χρονικά του 1848 και 1871 στο Παρίσι.

Δεν μιλάμε βεβαίως για ένα επεξεργασμένο πρόγραμμα δράσης. Κάθε πρόγραμμα τέ-τοιου είδους απλώς θα παρεμπόδιζε την ελευθερία της ατομικής πρωτοβουλίας. Η δράση πρέπει να υπαγορεύεται από τις ανάγκες της στιγμής. Αυτό όμως που πρέπει να κάνουμε είναι, να εκφράζουμε τις **ανάγκες** μας με ξεκάθαρο και κατανοητό τρόπο. Να μην τις απλοποιούμε για να ευχαριστήσουμε τους άλλους—αυτό θα 'ταν μια παιδιάστικη ιδιοτρο-πία—, αλλά να εκφράζουμε ποια κατά την γνώμη μας είναι τα μέσα για να απαλλαγούμε από τις μεγάλες οικονομικές δυσκολίες που μας κληροδότησαν οι πρόγονοί μας· να μιλά-με ξεκάθαρα για το τι πρέπει να γίνει ώστε να απελευθερωθούν οι εργάτες από την τω-ρινή τους υποδούλωση στο Κεφάλαιο.

Δε θα αρκεί να λέμε απλώς: Σοσιαλισμός. Ο σοσιαλισμός μετατρέπεται σε μια ασαφή λέξη διότι, στο μέτρο που η δύναμή της μεγαλώνει, ο καθένας αυτοπροσδιορίζεται Σοσι-αλιστής. Πολύ σαβούρα έχει ήδη μαζευτεί κάτω από την κόκκινη σημαία, συμπεριλαμβανο-μένων του "Σοσιαλισμού" του Χερ Βίσμארκ, και αυτού του κληρικού ο οποίος απαιτεί από τους πλούσιους να προβαίνουν σε περισσότερες αγαθοεργίες υπέρ των φτωχών. Δεν θα αρ-κεί απλώς να λέμε: Σοσιαλισμός. Πρέπει να δηλώνουμε σαφώς πόσο πολύ είμαστε διατε-θειμένοι να προχωρήσουμε ώστε να αποδίδεται στον καθένα το μερίδιο της κοινής παρα-γωγής που του ανήκει.

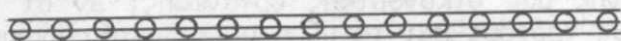
Οι ανάγκες του εργάτη **πρέπει** να συγκεκριμενοποιηθούν ακριβέστερα. Για να γίνει όμως αυτό πρέπει πρώτα να απαλλαγούμε στα γρήγορα από πολλές προλήψεις που έχουν φυ-τρώσει στον νου μας: την πρόληψη της Εξουσίας, του Νόμου, της Αντιπροσωπευτικής Κυ-βέρνησης και της Αρχής της Πλειοψηφίας, των δικαιωμάτων του Κεφαλαίου—κοντολογίς, απ' όλες εκείνες τις "μεγάλες λέξεις", οι οποίες αποτελούν πάρα πολλά εμπόδια στον δρόμο της Ανθρωπότητας προς την χειραφέτηση.

Σημειώσεις

Το **Χαρτιστικό Κίνημα** ήταν ένα μαζικό κίνημα στη Βρετανία, στο διάστημα ανάμεσα στο 1830 και το 1850, το οποίο τυπικά βασιζόταν στην Χάρτα—ένα αίτημα για αμιγή κοινοβουλευτική δημοκρατία—, αλλά στο οποίο δέσποζαν οι αγωνιστές της εργατικής τάξης, και είχε πάντα μια τάση προς την εξέγερση και τον σοσιαλισμό.

Την ήττα της **Γαλλίας**, στον Γαλλο-Πρωσικό Πόλεμο του 1870, ακολούθησαν επαναστατικές εξεγέρσεις σε διάφορες πόλεις, με αποκορύφωμα την εξέγερση και την ήττα της Παρισι-νής Κομμούνας του 1871.

Ο Όττο φον **Βίσμαρκ** (1815-1898), Πρώσος Υπουργός, Πρωθυπουργός, και κατόπιν Γερμανός Αυτοκρατορικός Καγκελλάριος από το 1862 έως το 1890, εισήγαγε ένα είδος κρατικού σοσιαλισμού που οδήγησε στο πρώτο σύγχρονο κράτος πρόνοιας, με στόχο να υπερφαλαγγίσει το ανερχόμενο σοσιαλιστικό κίνημα.

Οι καμηλοδρομίες είναι από τα αγαπημένα θεάματα των Σεϊχηδων στις χώρες του Κόλπου. Κι αυτοί που έχουν καμήλες για αγώνες γαυρίζουν ποιά είναι τα προσόντα ενός καλού τζόκεϊ: πρέπει να είναι ελαφρύς και να μπορεί να βγάλει την ιδιαίτερη εκείνη στριγγλιά που θα ωθήσει το ζώο να τρέξει.

Ορισμένοι από αυτούς, όμως, διαπίστωσαν ότι το ιδανικό βάρος το έχει ένα παιδί, ηλικίας τριών έως δέκα ετών, το οποίο, όταν δένεται με σκοινί πάνω στη σέλα ουρλιάζει από το φόβο του. Το ουρλιαχτό εξαγριώνει την καμήλα, η οποία αρχίζει να τρέχει ξέφρενα, ρίχνοντας συχνά το παιδί, που δεμένο, σέρνεται στις πέτρες και πεθαίνει.

Και επειδή στα κράτη του Κόλπου δύσκολα βρίσκεις οικογένεια τόσο φτωχή ώστε να πουλήσει το παιδί της, οι έμποροι "αγοράζουν" τους μικρούς τζόκεϊ από την Ινδία, το Πακιστάν ή το Μπαγκλαντές.

ΟΙ NAZI ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Να που ο άνθρωπος μετατρέπεται σιγά-σιγά στο καλύτερο εμπόρευμα που έχει ποτέ εμφανιστεί σε ετούτον τον πλανήτη. Μετά τα κέρδη που αποφέρουμε στους καπιταλιστές με την ιδιότητά μας του παραγωγού εμπορευμάτων και του καταναλωτή εμπορευμάτων, σήμανε εδώ και καιρό η ώρα να τους αποφέρουμε ακόμα περισσότερα διαμέσου της μετατροπής μας σε "εμπορεύματα" που δεν....χαλάνε, ώστε να κερδίσουν οι καπιταλιστές όλες αυτές τις εκατοντάδες χιλιάδες εργατούρες που οι στατιστικές τους τις θεωρούν χαμένες αλλά και άκρως επιζήμιες για τις τραπεζικές τους καταθέσεις. Με βάση ένα άρρητο πρόγραμμα καθημερινής υγιεινής και με την προσχηματική επίδειξη ενός....άκρατου ενδιαφέροντος για την υγεία μας, οι κλίκες που μας κυβερνούν και που μας εκμεταλλεύονται παντοιοτρόπως, προπαγανδίζουν με όλα τα μέσα και μ' όλους τους τρόπους το....κακό που μας κάνει ο καπνός, τα οينوπνευματώδη, το σεξ, το χασίς, τα γλυκά..... Ένας μηχανισμός δημιουργίας αποδιοπομπαίων τράγων έχει ήδη στηθεί και λειτουργεί. Γιατροί αρνούνται να εγχειρήσουν καπνιστές με πνευμονικά προβλήματα αλλά που δεν "κόβουν" το τσιγάρο· να παράσχουν οδοντιατρική βοήθεια σε κοριτσάκια που δεν "κόβουν" τα ζαχαρωτά..... Όλα αυτά με το επιχείρημα ότι είναι ανώφελο να εγχειρίζεται ένας πνευμονοπαθής καπνιστής που δεν "κόβει" το τσιγάρο. ΑΝΩΦΕΛΟ ΟΜΩΣ ΓΙΑ ΠΟΙΟΝ; ΣΙΓΟΥΡΑ ΟΧΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΠΝΙΣΤΗ, ΠΟΥ ΑΝ ΔΕΝ ΕΓΧΕΙΡΙΣΤΕΙ ΘΑ ΠΕΘΑΝΕΙ.

συντηρηθούν για πολύ καιρό) από μικροϊδιοκτήτες αγρότες. Στο παραδοσιακό αγρόκτημα κατείχαν τις γνώσεις που απαιτούντο για την λειτουργία του. Στο αγρόκτημα του άμεσου μέλλοντος, όμως, η γνώση θα είναι κτήμα των βιοτεχνολογικών εταιρειών. Συνεπώς ο νέος ρόλος τους είναι ο ρόλος του χειρόνακτα που υπακούει τυφλά στις οδηγίες χρήσης των βιοτεχνολογικών προϊόντων—με άμεσο αποτέλεσμα την πλήρη υποταγή τους στις βιοτεχνολογικές εταιρείες.

Το κύριο επιχείρημα που προβάλεται υπέρ της βιοτεχνολογίας είναι το ότι αυξάνει κατά πολύ την παραγωγή. Κατ' αρχήν πρέπει να το ξεκαθαρίσουμε και να το καταστήσουμε σαφές: η εισαγωγή της βιοτεχνολογίας στην γεωργία-κτηνοτροφία δεν έγινε γιατί είχε αποδειχθεί ανεπαρκής η παραδοσιακή γεωργία-κτηνοτροφία στο να καλύψει τις ανάγκες του πληθυσμού των χωρών του λεγόμενου Δυτικού κόσμου. Δεν μπορεί να γίνει πιστευτό κάτι τέτοιο τη στιγμή που δεκάδες χιλιάδες τόνοι αγροτικών προϊόντων στέλνονταν σε "φίλα προσκείμενες" χώρες ή υπό μορφήν "βοήθειας" στον λεγόμενο Τρίτο Κόσμο, ή την στιγμή που θάβονταν και εξακολουθούν να θάβονται χιλιάδες τόνοι αγροτικών προϊόντων στις χωματερές της δύσης, ώστε να διατηρηθούν σε υψηλά επίπεδα οι τιμές των προϊόντων αυτών. Όπου υπήρχε και υπάρχει ανεπάρκεια αγροτικών προϊόντων, αυτό οφείλεται τα μέγιστα στην ακολουθούμενη αγροτική πολιτική. Πέραν αυτού όμως, ποιός θα επωφελείται από αυτή τη "μεγάλη αύξηση της παραγωγής"; Σίγουρα όχι ο "απλός" αγρότης, ο οποίος στο άμεσο μέλλον θα είναι απλώς χειρόνακτας στα χωράφια και τα κτήματα της κάθε ΔΕΛΤΑ, ΦΑΓΕ, NESTLE, BAYER, DOW CHEMICAL, SHELL, MITSUBISHI, PROCTER AND GAMBLE και λοιπών εταιρειών (που όλες μαζί δεν υπερβαίνουν τις τριάντα)—αν βεβαίως δεν αποτελέσει έναν από τη μεγάλη πλειοψηφία των αγροτών που θα μείνουν άνεργοι λόγω... της αύξησης της παραγωγής, και της αδυναμίας του να συναγωνιστεί με το κτηματάκι του ή το χωραφάκι του τις βιοτεχνολογικές αγροτικές μονάδες της SHELL, BAYER κ.λ.π. Υποστηρίζεται, επίσης, ότι αυτή η αύξηση της παραγωγής "θα λύσει το πρόβλημα της πείνας στον Τρίτο Κόσμο". Τι θα κάνει όμως η όποια εταιρεία αποφασίσει να βγάλει λάδι κοκκοφοίνικα από...μεταλλαγμένο λάχανο (το οποίο αναπτύσσεται ■ και στα ψυχρά κλίματα); θα στέλνει μήπως τα κέρδη της στους 700.000 φιλιππινέζους καλλιεργητές κοκκοφοίνικα, που οι περισσότεροι θα έχουν μείνει άνεργοι;

Στο προηγούμενο τεύχος επεσήμανα τους κινδύνους που συνοδεύουν την μοριακή βιολογία και ιδιαίτερα την γενετική μηχανική, και επομένως δεν νομίζω ότι χρειάζεται να γίνει ιδιαίτερη μνεία εδώ για τους κινδύνους από τα προϊόντα της βιοτεχνολογίας. Θα κλείσω το άρθρο ετούτο θέλοντας να επισημάνω το εξής: Όντας εξοικειωμένοι οι περισσότεροι επαναστάτες με τα εργατικά ζητήματα, αντιλαμβάνονται αρκετά γρήγορα τις όποιες μεταβολές επιφέρει η ανάπτυξη της καπιταλιστικής τεχνολογίας στον εργοστασιακό χώρο—και δρουν αναλόγως. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και με τον...αγροτικό χώρο. Η βιοτεχνολογία θα ανατρέψει σε λίγο διάστημα κάθε παραδοσιακή αντίληψη περί γεωργίας και κτηνοτροφίας, όμως σήμερα ελάχιστα γίνεται αυτό αντιληπτό. Μέσω αυτής ο καπιταλισμός βαδίζει γρήγορα και σταθερά προς την μισθωτοποίηση του μεγαλύτερου μέρους της κοινωνίας και της μετατροπής του σε τριτογενή τομέα (αδιάφορο εδώ αν ο μισθός είναι εταιρειακός ή...κοινωνικός). Επομένως οι πιθανότητες κοινωνικών εντάσεων και εκρήξεων αυξάνονται κατά πολύ· όμως για να γίνουν αυτές οι πιθανότητες επαναστατικές δυνατότητες πρέπει να καταστήσουμε σαφή και έκδηλα τα αίτια των γοργά επιδεινούμενων συνθηκών επιβίωσής μας—σαφή και έκδηλα πρώτα απ' όλα σε εμάς τους ίδιους....

Σ.Κ.

(Οι εν Ελλάδι αναρχικοί είναι βεβαίως απασχολημένοι με άλλα πράγματα. Άνθρωποι που σπανίως είναι ενταγμένοι σε κάποια εργασιακή σχέση, έχουν αναλάβει εργολαβικά "να δείξουν" την κατασταλτική φύση του κράτους σε ανθρώπους πολλάκις απεργούντες και ξυλοφορτωθέντες εκ του κράτους. Κιμέριον το σκότος εν τω πνεύματί τους.)

Για επικοινωνία γράψτε στην διεύθυνση: **Τ.Θ. 76148 Τ.Κ. 17110 Νέα Σμύρνη Αθήνα.**

Λίγο πριν η Κοινωνική Αρμονία πάει στο τυπογραφείο, διάβασα στον Οικονομικό ταχυδρόμο ένα άρθρο για τις προοπτικές της ελληνικής γεωργίας (στο τεύχος της 1ης Σεπτεμβρίου). Κατά τον αρθρογράφο, "το μέλλον...θα το κερδίσουν όσοι [γεωργοί-κτηνοτρόφοι] δεν θα υστερήσουν στη δημιουργία της υποδομής για την ανάπτυξη βιοτεχνολογικών προϊόντων...". Έτσι, κατά τον αρθρογράφο, δεν υπάρχουν πλούσιοι και φτωχοί αγρότες· όλοι τους μπορούν να δημιουργήσουν αυτή την υποδομή. Ναι! Όμορφος κόσμος, ηθικός...

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΑΡΠΑΝΕ ΤΟ ΦΑΙ ΑΠ' ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ
κηρύχνουν τη λιτότητα.

Αυτοί που παίρνουν όλα τα δασύματα
ζητάν θυσίες.

Οι χορτάτοι μιλάν στους πεινασμένους
για τις μεγάλες εποχές που θά 'ρθουν.
Αυτοί που τη χώρα σέρνουνε στην άβυσσο
λεν πως η τέχνη να κυβερνάς το λαό
είναι πάρα πολύ δύσκολη

για τους ανθρώπους του λαού.

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΨΗΛΑ ΛΕΝΕ: ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ
είναι δύο πράγματα ολότελα διαφορετικά.

Όμως η ειρήνη τους και ο πόλεμός τους
μοιάζουν όπως ο άνεμος κι η θύελλα.

Ο πόλεμος γεννιέται απ' την ειρήνη τους
καθώς ο γιός από τη μάννα.

Έχει τα δικά της απαίσια χαρακτηριστικά.

Ο πόλεμός τους σκοτώνει

ότι άφησε όρθιο η ειρήνη τους.

ΟΤΑΝ ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΨΗΛΑ ΜΙΛΑΝΕ ΓΙΑ ΕΙΡΗΝΗ

ο απλός λαός ξέρει πως έρχεται ο πόλεμος.

Όταν αυτοί που είναι ψηλά καταριούνται τον πόλεμο
οι διαταγές γιά επιστράτευση έχουν υπογραφεί.

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ ΨΗΛΑ ΛΕΝΕ:

Να ο δρόμος για τη δόξα.

Αυτοί που είναι χαμηλά λένε:

Να ο δρόμος για το μνήμα.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΟΥ ΕΡΧΕΤΑΙ

δεν είναι ο πρώτος. Πριν απ' αυτόν

γίνανε κι άλλοι πόλεμοι.

Όταν τέλειωσε ο τελευταίος

υπήρχαν νικητές και νικημένοι.

Στους νικημένους, ο φτωχός λαός πέθαινε από την πείνα.

Στους νικητές, ο φτωχός λαός πέθαινε το ίδιο.

ΣΑΝ ΕΡΘΕΙ Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ, ΠΟΛΛΟΙ ΔΕΝ ΞΕΡΟΥΝ

πως επικεφαλής βαδίζει ο εχθρός τους.

Η φωνή που διαταγές τους δίνει

είναι του εχθρού τους η φωνή.

Κι εκείνος που για τον εχθρό μιλάει

είναι ο ίδιος τους ο εχθρός.

ΝΥΧΤΑ

Τ' αντρόγυνα ξαπλώνουν στο κρεβάτι τους.

Οι νέες γυναίκες θα γεννήσουν ορφανά.

ΣΤΡΑΤΗΓΕ, ΤΟ ΤΑΝΚΣ ΣΟΥ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟ ΜΗΧΑΝΗΜΑ.

Θερίζει δάση ολόκληρα κι εκατοντάδες άντρες αφανίζει.

Μόνο που έχει ένα ελάττωμα:

Χρειάζεται οδηγό.

Στρατηγέ, το βομβαρδιστικό σου είναι πολυδύναμο.

Πετάει πιο γρήγορα απ' τον άνεμο, κι απ' τον ελέφαντα σηκώνει βάρος πιο πολύ.

Μόνο που έχει ένα ελάττωμα:

Χρειάζεται πιλότο.

Στρατηγέ, ο άνθρωπος είναι χρήσιμος πολύ.

Ξέρει να πετάει, ξέρει και να σκοτώνει.

Μόνο που έχει ένα ελάττωμα:

Ξέρει να σκέφτεται.